

detta gäller även de professionsområden som diskuteras i antologin – som en kollektiv företeelse och som lyfter fram kvinnors, hushållets, familjens, äktenskapets och de intima relationernas betydelse i forandet av karriärer och livsverk, finns knappast alls omnämnd. En gemensam nämnare i denna litteratur är en strävan att röra sig bort från narrativen om stora mäns eller bemärkta personers (alltså även bemärkta kvinnors) historia och analysera det offentliga livet och människors karriärvägar genom en lins som belyser de vardagliga och familjära sammanhang utan vilka de stora livet inte varit möjliga att skapa och genomföra, se till exempel redaktörernas inledning i Donald L. Opitz, Staffan Bergwik & Brigitte Van Tiggelen (red.), *Domesticity in the Making of Modern Science* (2016); Annette Lykknes, Donald L. Opitz & Brigitte Van Tiggelen (red.), *For Better or for Worse? Collaborative Couples in the Sciences* (2012); Annika Berg, Christina Florin & Per Wisselgren (red.), *Par i vetenskap och politik: Intellektuella äktenskap i moderniteten* (2011); Deborah R. Coen, "A lens of many facets", *Isis* 97:2 (2006); Deborah R. Coen, "The common world: History of science and intimacy", *Modern Intellectual History* 11:2 (2014); Staffan Bergwik, *Kunskapens osynliga scener: Vetenskaps-historier 1900–1950* (2016), och Johanna Gehmacher, Kirsti Niskanen & Katharina Prager, "Introduction: Knowledge making, everyday life, and gendered scientific/scholarly personae", *European Journal of Life Writing*, vol. XI (2022). Slutsatsen är alltså att även om professionsbiografen mår bra och utvecklas, står genren inför utmaningen att formulera nya frågor och bredda sin ansats.

Stockholms universitet

KIRSTI NISKANEN

Joakim Landahl, David Sjögren & Johannes Westberg (red.), *Skolans kriser: Historiska perspektiv på utbildningsreformer och skoldebatter* (Lund: Nordic Academic Press 2021). 288 s.

Det utbildningshistoriska forskningsfältet har växt kraftigt i Sverige under 2000-talet. Det är vidare ett mångdisciplinärt fält, vilket inte minst demonstreras i föreliggande antologi, där författarna kommer från en rad olika discipliner. Förutom historiker deltar även forskare i sociologi, pedagogik, utbildningsvetenskap och naturvetenskapernas didaktik i *Skolans kriser*, som är ett ytterligare tillskott till den utbildningshistoriska floran. Antologin innehåller tio olika artiklar, förutom ett välskrivet och omfattande inledningskapitel som jag ska återkomma till. Bidragen behandlar halvtidsläsning, krisretorik, sexualundervisning, SIA, kunskapsfrågan och kunskapskriser,

"estetisk samhörighetsfostran", riktade statsbidrag som krishantering, "det pedagogiska etablissemangen", samt skolstatistik och kunskapsmätningar. Sammantaget ska alla bidragen rymmas under (skol)krisparaplyet.

Detta leder fram till min huvudsakliga invändning. Krisbegreppet blir väl töjbart och omfattande när vitt skilda aspekter på skolpolitik och utbildningsreformer ska förstås med hjälp av det. I flera av bidragen används begreppet kris knappt alls, och i andra fall har det nödortfött tvingats in på ett sådant sätt att en kritisk läsare undrar varför forskaren överhuvudtaget har valt att analysera problemet med hjälp av krisbegreppet, och det låter sig antas att den enda orsaken är just för att passa in i antologin. Med en sådan spretig och ibland vag behandling av krisbegreppet torde nämligen i det närmaste all utbildningshistorisk forskning kunnat stoppas in i denna antologi. Det väcker frågan om vilket mervärde krisbegreppet i flera av bidragen ger, och om inte andra begrepp snarare hade varit att föredra för att öka vår förståelse av det analyserade problemet. Att denna typ av kritik riktas mot tematiskt upplagda antologier torde dock vara mer vanligt än ovanligt, och hör så att säga genren till. Men den preciserande undertiteln "Historiska perspektiv på utbildningsreformer och skoldebatter" är, självklart, mer adekvat, och vad antologin egentligen handlar om.

Innan jag övergår till att beröra de styrkor jag anser antologin har, och de är många, ska jag ta upp ytterligare ett litet "men". Jag saknar ett kritiskt bidrag som ingående diskuterar den svenska skolans utveckling från slutet av 1980-talet och framåt, och då riktar ljuset mot exempelvis decentralisering, friskolereform, privatisering och ständigt ökande segregering. Kort sagt, analyserar vad som mer precist uttryckt kan betecknas som fattigskolans och parallellskolesystemets återkomst i Sverige. Detta är för övrigt ett område där det under senare år har producerats en betydande mängd kritisk litteratur. Ett bidrag om de senaste dryga 30 årens utbildningsväsendes riktning hade i högsta grad förtjänat sin plats i en bok om skolkriser. En antologi kan dock självklart inte innehålla allt en läsare, eller recensent för den delen, önskar. Låt oss därför övergå till att i urval diskutera vad antologin faktiskt innehåller, då den, vilket jag hoppas redan framgått, har många förtjänster.

Först vill jag lyfta fram det av redaktörerna författade inledningskapitlet. Ibland kan i antologier ses en kort och hastigt skriven inledningstext, mer för att en sådan av nödvändighet bör finnas än för att den egentligen fyller något större syfte. Så är inte alls fallet här. Inledningen är innehålls- och perspektivrik. Författarna diskuterar utförligt inte bara begreppet kris, utan även de högst relevanta begreppen pedagogisering (*educationalization*) och församhålleligande (*societalication*). I detta förs en diskussion om att olika samhällsproblem alltsedan 1800-talet gärna relaterats till utbildningssektorn, alltså som antingen uppkomna ur ett bristfälligt utbildningsväsende

eller som något för skolan att hantera och gärna lösa. Författarna anknuter även i sin diskussion till forskning om populism, och diskuterar hur populisterna medvetet strävat efter att sprida föreställningar om kris, utpeka syndabockar bakom den, och föreslå åtgärder mot de av dem själva utpekade problemen och syndabockarna. Allt förstås gärna under nostalgiskt tillbakablickande mot forna glansdagar och utifrån föreställningen att det var bättre förr. Inledningskapitlet är alltså i högsta grad stringent, problematiserande och frågegenererande. Det och de många insikter de varierande antologibidragen ger oss, hade gärna fått leda fram till ett avslutande kapitel, där de olika bidragen knutits ihop. Med en avslutande diskussion och sammanfattning hade antologin fått den fullständiga kappan den förtjänar.

Efter denna för antologier ovanligt teoretiskt relevanta inledning följer sedan flera kapitel som ger även den utbildningshistoriskt bevandrade läsaren nya insikter. Jag vill betona att samtliga bidrag här egentligen hade förtjänats att lyftas fram, men av utrymmesskäl måste jag nöja mig med ett par, och då har jag valt de som jag anser kanske mer än andra hör hemma i krisfältet. Johannes Westberg bidrar med ett kapitel om halvtidsläsning, det vill säga benämningen på det historiska förhållande att elever ibland gick i skola exempelvis varannan dag, varannan vecka eller en termin per år. Här diskuteras även det motstånd som fanns, ofta vilandes på geografiska och klassrelaterade förhållanden, mot att denna halvtidsläsning skulle byggas bort. Motståndet mot den utvidgade skolplikten och den expanderade folkskolan är för övrigt ett område som sällan tillägnats det intresse de frågorna förtjänar. Westberg visar förtjänstfullt just hur omfattande skolreformer kan genomföras om uppfattningar om en kris, oavsett hur skapad eller reell den är, först kan konstateras.

Titeln på Johan Samuelssons bidrag "Kris i skolfrågan" anspelar självklart på paret Myrdals berömda *Kris i befolkningsfrågan*. Samuelsson lyfter fram en aspekt som ofta förbisetts hos Myrdals, nämligen deras alarmistiska förhållningssätt till svensk skola och lärarutbildning, och betoningen de lade på att utbildningssektorn i grunden måste omdanas, i syfte att höja befolkningens kunskapsnivå och effektivisera samhället. Det inflytande de myrdalska tankarna fick på tidens faktiska (s)kolpolitik bör dock betraktas som tämligen ringa, vilket kan vara anledningen till att deras utbildningspolitiska argumentationer och bidrag inte uppmärksammats i någon högre utsträckning.

Även Anne-Li Lindgrens och Sara Backman Prytzs artikel bör uppmärksammas. De demonstrerar hur sexualpolitiken "skolifierades" under 1900-talet. Som källmaterial används statliga utredningar från 1940-talet, och författarna gestaltar väl bakgrunden till att obligatorisk sexualundervisning infördes i Sverige så tidigt som vid mitten av 1950-talet. I att införa obligatorisk

sexualkunskap var Sverige ett föregångsland, men undervisningen syftade även till att fostra eleverna till välfungerande samhällsmedborgare, och den var följaktligen en del av det större skötsamhetsprojektet. Till detta numera omfattande forskningsfält utgör denna artikel ett välkommet bidrag.

Under 1970-talet krisade svensk skola igen, vilket ledde fram till SIA-utredningen. Den, med efterföljande debatt, behandlas av Germund Larsson och Johanna Ringarp. SIA hade föregåtts av 1900-talets viktigaste svenska utbildningsreform, nämligen formerandet av den gemensamma grundskolan. Avskaffandet av parallellskolesystemet i början av 1960-talet utsattes dock för hård kritik, främst från politiskt högerhåll. Kritiken fortsatte in på 1970-talet, och kulminerade i en debatt om att skolk och stök följt i det demokratiska skolbyggets spår. Larsson och Ringarp visar hur en utredning som framförallt skulle fokusera på en uppfattad "disciplinär kris" fick ett eget liv, och utvidgades till att komma att handla om i stort sett hela skolans organisation. Den "arbetsmiljöutredning" som först hade beställts slutade i omfattande förslag på decentralisering, och med en upprörd lärarkår.

Avslutningsvis ska ytterligare två bidrag omnämnas. Först Magnus Hulténs om "kunskapskriser". Hulténs bidrag om kunskapsfrågan 1964–2001 ökar förståelsen av dagens högst politiserade skolpolitik. Artikeln ger en värdefull historisk bakgrund till den tyngd frågan om elevers kunskapsnivå åter fått under 2000-talet. I relation till detta bidrag bör nämnas Martin Malmströms om "skrivkriser". Idag hörs återigen röster om skolelevers och högskolestudenters bristande skrivförmåga. Malmström sätter in denna diskussion i ett längre historiskt sammanhang. Han visar att "skrivkrisen" inte bara är eller har varit ett svenskt diskussionsämne, utan att skrivkrisdiskursen är ett internationellt fenomen. Uppfattningar om dåligt skrivande elever och studenter har hängt med alltsedan det tidiga 1900-talet. Krisdiskussionen har särskilt tilltagit i tider då utbildningssystemet byggts ut och antalet elever eller studenter i en viss utbildningsform ökat. Försök att demokratisera utbildningsväsendet genom att öka rätten till (högre) utbildning har alltså återkommande mött starkt motstånd.

Sammantaget ökar antologin förståelsen av utbildningsväsendets kraftiga expansion under 1900-talet, och av uppfattade problem och kriser som återkommande ansetts ha följt denna utveckling. Trots det mycket breda, eller kanske vänligare uttryckt, inkluderande förhållnings sättet till "kris" är antologin alltså ett högst välkommet tillskott till ett dynamiskt forskningsfält.